

Кравченко Леся Василівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

Новак Лариса Леонідівна,
кандидат сільськогосподарських наук,
старший викладач, Уманський національний
університет садівництва

ОРГАНІЗАЦІЯ ХОРОНИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті звернено увагу на домінуючі цінності сучасної молоді: збереження здоров'я і отримання гідної освіти. Підкреслено, що важливою складовою освітнього процесу являється практична підготовка майбутніх фахівців. Основну увагу акцентовано на охороні праці студентів під час проходження виробничої практики на підприємствах промисловості. Після теоретичного аналізу проблеми досліджено організацію процесу охорони праці студентів до та під час проходження практики. Узагальнено та обґрунтовано основні заходи з охорони праці студентів під час проходження виробничої практики.

Ключові слова: *освітній процес, здоров'язберігаючі стратегії, охорона праці, виробнича практика, інструктаж, промислові підприємства, служба охорони праці, журнал реєстрації інструктажу.*

В статті обращено внимание на доминирующие ценности современной молодежи: сохранение здоровья и получения достойного образования. Подчеркнуто, что важной составляющей образовательного процесса является практическая подготовка будущих специалистов. Основное внимание акцентировано на охране труда студентов во время прохождения производственной практики на предприятиях промышленности. После теоретического анализа проблемы исследовано организацию процесса охраны труда студентов до и во время прохождения практики. Обобщены и обоснованы основные мероприятия по охране труда студентов во время прохождения производственной практики.

Ключевые слова: *образовательный процесс, здоровьесберегающие стратегии, охрана труда, производственная практика, инструктаж, промышленные предприятия, служба охраны труда, журнал регистрации инструктажа.*

Освіта завжди була одною із основних цінностей людини, адже саме освіта закладає у ще не сформованій молодій людині базисні цінності, формує її як особистість, закладає в ній ціннісні підвалини на все життя. Освіта – один з головних компонентів людського потенціалу, найважливіший інститут соціалізації і чинник просування молоді вгору по соціальних сходах. Освіта здатна допомогти молодим людям успішно самореалізуватися, вбудуватися в сучасне суспільне життя, в соціально-політичну, економічну, духовну реальність. Під час вступу до закладу вищої освіти у молодій людині

починається інше життя. Життя, в якому вона сама, методом спроб і помилок, визначає, що добре, а що – погано, сама ухвалює рішення і несе за них відповідальність. Тобто можна сказати, що людина приймає на себе позицію екзистенціалізму, згідно якої перед самостійними вирішеннями індивіда ніхто не владний [1]. А це, у свою чергу, сприяє народженню дорослої самостійної особи, здатної долати труднощі, не сподіваючись ні на кого.

Таким чином, молоді люди проходять черговий етап соціалізації, в ході якого вони визначаються зі своїми соціальними ролями, займають певне місце в суспільстві. Тому можна констатувати, що навчання у закладі вищої освіти сприяє соціальній і персональній ідентифікації людини. Тобто, в процесі здобування вищої освіти у молодій людині формуються сталі цінності. Вища освіта сприяє тому, що формується цілісна, «справжня» особа, в якій зовнішнє оформлення співпадає з внутрішнім змістом [4].

У дослідженні проведеному А.О. Жабіною, яке стосувалося системи цінностей молоді та місця освіти в одному з питань студентам були запропоновані 11 умов, що відображають різні сторони життя, і п'ятибальна шкала оцінки її значимості [3]. Із суми відповідей за критеріями «мабуть, важливо» і «дуже важливо» було отримано рейтинг значимості різних умов життя, на думку опитаних студентів. На першому місці з 95 відсотковим значенням опинилась категорія «Бути здоровою, працездатною людиною», на другому місці – категорія «Отримати вищу освіту і мати цікаву роботу».

Тобто, молоді люди покладають велику надію на освіту, щоб отримати цікаву та високооплачувану роботу, але головним для них все ж залишається здоров'я. В середньому навчання студентів у закладах вищої освіти триває 4–6 років. Тому одним з пріоритетних завдань освіти, крім надання освітніх послуг, має стати збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, формування у них цінностей здоров'я і здорового способу життя [2].

Весь період навчання у закладі вищої освіти повинен супроводжуватись не лише активним формуванням у молоді культури здорового способу життя і здоров'язберігаючої стратегії поведінки, а також, що головне – бути

спрямованим на збереження життя і здоров'я студентів, охорони праці як під час навчання так і в позанавчальний час та під час проходження практик.

Практична підготовка майбутніх фахівців є предметом досліджень О.Савчук і Т. Попової. Оптимізація методичної організації практик студентів проводилась Ю. Думанським, Л. Ковальчуком та ін. Формування здорового способу життя досить ретельно висвітлюється в педагогічних, соціальних, психологічних та методичних наукових працях науковців: М. Миколайського, Г. Юраха, М. Мицкана, Л. Сущенка, Д. Венедиктова, А. Чернухи, Ю. Лисицина, С. Лапаєнка та ін. У цих та інших наукових працях і знайшла своє відображення проблематика збереження охорони праці молодого покоління під час навчання в освітніх закладах.

Однак, незважаючи на вагомий пласт наукової літератури, в останні роки науковці до цієї теми практично не зверталися, а тому проблему охорони праці в закладах вищої освіти не можна вважати повністю дослідженою.

Мета статті – визначення та аналіз заходів з охорони праці студентів закладів вищої освіти під час освітнього процесу, зокрема під час проходження виробничих практик.

Статтею з Конституції України здоров'я людини, як і її життя, особиста честь і гідність, недоторканість та безпека, визнані найвищою соціальною цінністю. Право кожного на охорону здоров'я, деклароване статтею 49 Конституції України, деталізується в Основах законодавства України про охорону здоров'я.

Сучасному студенту дуже важко зберегти здоров'я в умовах, де він щодня піддається впливу безлічі негативних для організму чинників, що впливають як на його фізичне, так і психічне здоров'я.

Говорячи про фактори, що здійснюють несприятливий вплив на здоров'я, в аспекті охорони здоров'я студентів, необхідно розділити їх на дві великі групи: фактори, безпосередньо пов'язані з освітнім процесом, освітніми закладами, та всі інші фактори, потенційно здійснюючі вплив на здоров'я студентів.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 № 1669 викладено у новій редакції Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти.

Це Положення визначає єдину систему організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу, а також обов'язки керівників та посадових осіб щодо забезпечення безпечних та нешкідливих умов навчання, утримання і праці, запобігання травматизму.

Навчання та перевірка знань з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, проводяться відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26 січня 2005 року № 15) та Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 18 квітня 2006 року № 304) [5].

Практична підготовка студентів є невід'ємний та обов'язковий компонент освітньо-професійної програми підготовки фахівців, який сприяє закріпленню професійних знань, умінь та навичок, що були набуті студентами в університеті та їх поглибленню.

Одним із видів практик є виробнича практика. Завданням такого виду практичної підготовки є розширення, поглиблення та закріплення теоретичних знань, які студенти отримали під час вивчення циклу спеціальних теоретичних дисциплін та формування вмінь практичного застосування цих знань, а також збір фактичного матеріалу для виконання курсових проектів (робіт) та випускних робіт. Виробнича практика проводиться на підприємствах на основі укладених угод.

Керівники підприємств, зобов'язані забезпечити створення належних умов для проходження практики на виробництві, дотримання правил і норм охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії відповідно до законодавства.

Заходи, спрямовані на охорону праці студентів, що мають йти на виробничу практику, розпочинаються з інструктажу з охорони праці в закладі освіти перед направленням на підприємство. Результати інструктажу заносяться в «Журнал реєстрації інструктажів з питань охорони праці». До оформлення і ведення такого журналу є певні вимоги: сторінки журналу реєстрації інструктажів повинні бути пронумеровані, прошнуровані і скріплені печаткою; на першій сторінці журналу вказується назва підприємства, дата початку і закінчення ведення журналу; не допускається лишати в журналі незаповнені рядки; при помилковому записі не допускається користуватись гумкою або коректором; помилковий запис має бути викреслений та завірений підписом; термін зберігання журналу – 10 років з моменту закінчення.

Кожен навчальний заклад має інструкції з охорони праці для студентів, спрямованих на виробничу практику. Структура інструкцій приблизно однакова. Вона складається з наступних розділів:

- із загальних положень, в яких викладено дію поширення даної інструкції, перелік нормативних документів, на основі яких розроблено дану інструкцію, правила проходження інструктування;

- загальних вимог безпеки, в яких наведено перелік обов'язків студентів при проходженні виробничої практики;

- розділу ознайомлення з внутрішнім трудовим розпорядком підприємства (студенти під час практики зобов'язані дотримуватися режиму праці та відпочинку, що встановлені в даному підприємстві);

- вимоги безпеки перед початком роботи. У цьому розділі описані зобов'язання студента перед початком роботи: переконатися в безпечному стані робочого місця, відсутності сторонніх і травмонебезпечних предметів; переконатися в наявності медичної аптечки, укомплектованої засобами надання першої медичної допомоги; обговорити заздалегідь з керівником практики безпечні варіанти технічних і творчих завдань; ознайомитися з правилами експлуатації спеціального обладнання, засобами мультимедіа, верстатами, механізмами і т. п.;

- вимоги безпеки під час роботи. Даний розділ регламентує зобов'язання студентів безпосередньо на робочому місці. Ці вимоги напряму залежать від спеціалізації підприємства;

- вимоги безпеки після закінчення роботи. В цьому розділі перелік зобов'язань студента-практиканта включає, крім притаманних лише даному підприємству умов і загальні для усіх підприємств - провести необхідні санітарно - гігієнічні заходи; повідомити керівника практики про закінчення роботи;

- вимоги безпеки в аварійних ситуаціях. Цей розділ регламентує правила поведінки студента у разі виникнення аварійної ситуації на даному підприємстві.

Інструкція розробляється інженером з охорони праці (начальником відділу охорони праці) та погоджується юрисконсульту або головою профспілкового комітету закладу вищої освіти. Затверджується дана інструкція ректором.

Студентів, перед тим, як направляти на практику. з інструкцією ознайомлює керівник практики від навчального закладу. Після ознайомлення кожен студент ставить свій підпис в журналі інструктажів, підтверджуючи цим, що прослухав всі інструкції щодо проходження виробничої практики та зобов'язується їх дотримуватись. Ставить свій підпис у відповідній колонці і керівник практики, який проводив інструктаж.

Перед тим, як студенти приступлять до проходження практики керівник підприємства видає наказ про персональний розподіл студентів на робочі місця або навчально-виробничі ділянки виробничих підрозділів; визначає відповідно до змісту робочих навчальних програм види робіт; призначає з числа інженерно-технічних працівників і кваліфікованих робітників відповідальних за проведення виробничої практики, забезпечення умов і безпеки праці на рівні нормативних вимог; устанавлює системи оплати праці учнів, слухачів за фактично виконаний обсяг робіт відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки) та укладених із закладами освіти договорів про виробничу практику. Також керівнику варто до початку

практики з'ясувати, чи є неповнолітні серед студентів-практикантів, визначити залежно від умов роботи (важкі, шкідливі, небезпечні) тривалість робочого часу та з'ясувати виходячи з професії (видів роботи) потребу в проходженні попереднього обов'язкового медогляду.

Із моменту розподілу на робочі місця на слухачів поширюються права й обов'язки щодо виконання правил і норм охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії; правила внутрішнього трудового розпорядку та інші правила й норми, що діють на підприємстві, з відповідних професій, спеціальностей і рівнів кваліфікації робітників і службовців.

Керівник підприємства, або ж відповідальний за студентів-практикантів на підприємстві зобов'язаний: проводити зі студентами інструктажі з охорони праці, правил поведінки на робочих місцях і на підприємстві, змісту роботи чи обслуговування робочих місць або виробничих ділянок у порядку, передбаченому для працівників відповідних професій, спеціальностей підприємств; забезпечувати технічний контроль, облік виконаних кожним студентом робіт та оплату їх праці за фактично виконаний обсяг робіт відповідно до встановлених норм праці.

Отже, на основі вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок, що охороні праці молоді у ході освітнього процесу, а також під час організації та проходженні практик приділяється значна увага. Процес підпорядкований дотриманню основних нормативних документів, інструкцій та положень, що є гарантією збереження життя і здоров'я студентів під час навчання у закладах вищої освіти. Для успішної імплементації можливих змін і виключення імовірних упущень у менеджменті практики потрібне застосування функціонального моделювання чинного та пропонованого механізмів організації практики, чому може бути присвячене подальше дослідження даного питання.

Список використаних джерел:

1. Багдасарьян Н. Г., Кансузян Л. В., Немцов А. А. Инновации в ценностных ориентациях студентов / Н. Г. Багдасарьян, Л. В. Кансузян, А. А. Немцов // Социологические исследования, 1995. № 4. – С. 125–129.

2. Вараксин В.А., Егорычева Е.В., Чернышёва И.В., Шлемова М.В. Проблема формирования культуры здоровья у студентов / Вараксин В. А. и др. // Международный студенческий научный вестник, 2015. № 5–4.; URL: <http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=13868> (дата обращения: 22.03.2020).

3. Жабина А. О. Образование в системе ценностей молодежи / А. О. Жабина // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.tstu.ru/education/ elib/pdf/st/2008/zabina.pdf> (використано 15.03.2020).

4. Митрофанова А. Три системы ценностей в современном мире / А. Митрофанова // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: / <http://gumilevica.tripod.com/Matter/Article17.htm> (використано 23.03.2020).

5. Нова редакція: Положення про організацію роботи з охорони праці в закладах освіти: <https://pon.org.ua/novyny/6218-nova-redakcyja-polozhennya-pro-organizacyu-roboti-z-ohoroni-prac-v-zakladah-osvti.html>.

References:

1. Bagdasarjan, N. G., Kansuzjan, L. V., Nemcov, A. A., 1995. Innovacii v cennostnyh orientacijah studentov Sociologicheskie issledovanija, 4. p. 125-129.

2. Varaksin, V.A., Egorycheva, E.V., Chernyshjova, I.V., Shlemova, M.V., 2015. Problema formirovanija kultury zdorovja u studentov Mezhdunarodnyj studencheskij nauchnyj vestnik, 4-5. URL: <http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=13868> (data obrashhenija: 22.03.2020).

3. Zhabina, A.O., Obrazovanie v sisteme cennostej molodezhi [Elektronnij resurs] Rezhim dostupu: <http://www.tstu.ru/education/ elib/pdf/st/2008/zabina.pdf> (data obrashhenija: 15.03.2020).

4. Mitrofanova, A., Tri sistemy cennostej v sovremennom mire [Elektronnij resurs] Rezhim dostupu: / <http://gumilevica.tripod.com/Matter/Article17.htm> (data obrashhenija: 23.03.2020).

5. Nova redakcija: Polozhennja pro organizaciju roboty z ohorony praci v zakladah osvity: <https://pon.org.ua/novyny/6218-nova-redakcyja-polozhennya-pro-organizacyu-roboti-z-ohoroni-prac-v-zakladah-osvti.html>.

Kravchenko L.V., Novak L.L. Organization of occupational safety during the productive practice of students in higher education institutions.

On research and statistic data the authors of the article have drawn attention to the dominant values of today's youth: health preservation and getting a decent education. Therefore, in addition to providing educational services, one of the priority tasks of education should be to preserve and improve the health of participants of the educational process, to form health values and healthy lifestyles.

The educational establishment creates safe and harmless conditions for successful learning. The head of the educational institution is responsible for creating safe conditions for the educational process. It has been emphasized that practical training of future specialists is an important component of the educational process.

The practice is a mandatory part of the curriculum of all educational levels and educational programs. One type of practice is productive practice. The purpose of this type of practical training is to expand, deepen and consolidate the theoretical knowledge that students gain while studying the cycle of special theoretical disciplines and to develop the skills of practical application of their knowledge. Productive practice differs in terms of duration and location. As a rule, it takes place at industrial enterprises, having different structure and rules in comparison to educational institutions. The main focus of the article is on occupational safety organization during the students' productive practice. Managers of enterprises, institutions and organizations are obliged to ensure the creation of appropriate conditions for the productive practice, compliance with the rules and regulations of labour protection, safety and industrial sanitation in accordance with the law.

After theoretical analysis of the problem, the organization of the student's occupational safety before and during the course has been investigated. It has been stated that every educational institution has instructions for occupational safety of students sent to enterprises.

The basic measures of the student's occupational safety during the course of productive practice have been summarized and substantiated: introduction to workplace training, workplace initial training at the enterprise, etc. It has been determined that the process of organizing and conducting productive practice by students of higher education institutions takes place in accordance with basic normative documents, instructions and regulations, which is a guarantee of preserving the life and health of students while studying in higher education institutions.

Keywords: educational process, health-saving strategies, occupational safety, productive practice, workplace initial training, industrial enterprises, occupational health service, journal of labour protection briefings.